

**بررسی رابطه تیپ‌های شخصیتی معلمان
با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان**

مؤلف: محمدحسین لاریجانی

و

زینب یوسف‌پور

بایز ۹۵

فرخی نیا، محمد حسین، ۱۳۵۸ -

سرشناسه

بررسی رابطه تیپ‌های شخصیتی معلمان با انگیزه پیشرفت تحصیلی
دانش‌آموزان / مولف محمد حسین فرخی نیا، زینب یوسف پور؛ ویراستار
محبوبه رضاعلی

عنوان و نام پدیدآور

موسسه اندیشه کامیاب ایرانیان ۱۳۹۵

مشخصات نشر

۱۳۹ ص

مشخصات ظاهری

8 - 19 - 8646 - 600 - 978 - ۲۵۰۰۰ ریال

شابک

فیبا

وضعیت فهرست نویسی

کتابنامه

یادداشت

شخصیت و انگیزش

موضوع

Personality and motivation

موضوع

انگیزش در آموزش و پرورش

موضوع

Motivation in education

موضوع

روانشناسی تربیتی

موضوع

Educational psychology

موضوع

معلمان - اثربخشی

موضوع

Teacher effectiveness

موضوع

پیشرفت تحصیلی

موضوع

Promotion (School)

موضوع

رضاعلی، محبوبه، ۱۳۵۹ - ویراستار

شناسه افزوده

۱۳۹۶ پ ۴ / ف ۳ / BF۵۰۳

رده بندی کنگره

۱۳۹۶ / ۸

رده بندی دیویی

۴۴۴۲۰۰۰

شماره کتابشناسی ملی

بررسی رابطه تیپ‌های شخصیتی معلمان با انگیزه پیشرفت تحصیلی
دانش‌آموزان

عنوان کتاب

موسسه فرهنگی انتشارات اندیشه کامیاب ایرانیان

ناشر

تهران - خ انقلاب - خیابان خ نور محمدی - پلاک ۳۷ - واحد ۱۲ - ۷۷۶۴۱۰۸۹ - Email: a_kamyab@yahoo.com

دفتر انتشارات

محمد حسین فرخی نیا، زینب یوسف پور

مؤلفین

محبوبه رضاعلی

ویراستار

موسسه آموزشی خوارزمی

مدیر تولید

سید حمید احمدزاده نیک قلب تنها

صفحه آرا

امیر هاشمی

طراح جلد

جلد ۱۰۰۰

شمارگان

اول، ۱۳۹۵

نوبت چاپ

موسسه آموزشی خوارزمی

چاپ و صحافی

مهندس پیمان عباد

ناظر چاپ

۲۵۰۰۰ ریال

قیمت

شابک: ۸ - ۱۹ - ۸۶۴۶ - ۶۰۰ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 600 - 8646 - 19 - 8

فهرست

عنوان

صفحه

فصل اول

۱۰	مقدمه
۱۵	انگیزش
۱۶	روان‌شناسی تیپ‌های مختلف شخصیتی
۱۷	تعریف شخصیت و تیپ شخصیتی
۱۸	شخصیت از دیدگاه مردم
۱۹	شخصیت از دیدگاه روان‌شناسی
۱۹	عوامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت
۲۰	اهمیت و فواید مطالعه شخصیت
۲۱	الگوها و تیپ‌های شخصیتی A و B
۲۲	ویژگی‌های تیپ‌های شخصیتی
۲۲	ویژگی‌های تیپ شخصیتی A
۲۴	ویژگی‌های تیپ شخصیتی B
۲۶	ویژگی‌های تیپ شخصیتی C
۲۷	برخی از ویژگی‌های تیپ C
۲۷	ویژگی‌های تیپ شخصیتی D
۲۸	ویژگی‌های تیپ شخصیتی F
۲۸	چگونه تیپ A را از تیپ B تشخیص دهیم؟

فصل دوم

۳۱	رابطه تیپ‌های شخصیتی با سلامت عمومی و ابتلا به بیماری‌ها
۳۱	تیپ شخصیتی A و B و بیماری‌ها
۳۳	تیپ شخصیتی C و بیماری‌ها

- تیپ شخصیتی D و بیماری‌ها..... ۳۴
- رابطه تیپ‌های شخصیتی با انتخاب شغل و رضایت شغلی..... ۳۴
- خصوصیات کارکنان با تیپ شخصیتی A..... ۳۸
- خصوصیات کارکنان با تیپ شخصیتی B..... ۳۸

فصل سوم

- نظریه‌های شخصیت..... ۴۰
- نظریه کرچمر..... ۴۱
- طبقه پیک‌نیک..... ۴۱
- طبقه لیتوزوم یا استینک..... ۴۱
- طبقه آتاتک..... ۴۲
- نظریه ملده..... ۴۲
- طبقه‌بندی شخصیت افراد توجه به صفات..... ۴۳
- نظریه تیپ‌های شخصیتی کارد یا انیه‌گرام..... ۴۳
- نظریه یونگ..... ۴۴

فصل چهارم

- تیپ‌های شخصیتی و ورزش..... ۴۷
- معلمان و تیپ شخصیتی A و B..... ۴۷
- انگیزه پیشرفت..... ۴۸
- مفهوم لغوی انگیزش..... ۴۹
- مفهوم اصطلاحی انگیزه پیشرفت..... ۴۹
- اهمیت انگیزه..... ۵۱
- انواع انگیزه..... ۵۲
- عامل اصلی تفاوت بین افراد فعال و غیرفعال..... ۵۳
- عوامل اساسی مؤثر در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان..... ۵۴
- هدف..... ۵۴

- متناسب بودن محتوای درس با نیاز فراگیران..... ۵۴
- معلم..... ۵۵
- مشوق‌ها..... ۵۵
- خانواده..... ۵۶
- یادگیرنده..... ۵۶
- انوع ساختار کلاس درس..... ۵۶
- روابط عاطفی درون مدرسه..... ۵۷
- نظام ارزشی خانواده..... ۵۷
- پایگاه اجتماعی - اقتصادی..... ۵۷

فصل هجدهم

- نقش علاقه در انگیزه پدیدار شدن..... ۵۹
- روش‌ها و راهبردهای افزایش انگیزه در دانش‌آموزان..... ۵۹
- عوامل مؤثر بر کاهش انگیزه در دانش‌آموزان..... ۶۰
- تأثیر انگیزش بر یادگیری..... ۶۱
- نقش انگیزش در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان..... ۶۲
- قوانین افزایش انگیزه پیشرفت..... ۶۳
- ویژگی دانش‌آموزان با انگیزه..... ۶۵
- نشانه‌های بی‌انگیزگی در دانش‌آموزان..... ۶۶
- ویژگی افراد دارای انگیزه پیشرفت بالا..... ۶۷

فصل نهم

- نظریه‌های رایج و دیدگاه‌های نظری در زمینه انگیزه پیشرفت..... ۷۰
- نظریه انگیزش پیشرفت..... ۷۱
- نظریه خودمختاری دسی و ریان..... ۷۱
- نظریه نیاز هنری مورای..... ۷۱
- نظریه مک کللند..... ۷۲

۷۳	نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو
۷۳	نظریه انکینسون
۷۴	نظریه فروید
۷۴	نظریه انگیزه پیشرفت دو گانه
۷۵	انگیزه پیشرفت درونی یا خود مختار
۷۵	انگیزه پیشرفت بیرونی یا اجتماعی
۷۵	نظریه استراد بک
۷۵	ارتباط انگیزه پیشرفت با سایر جنبه‌های زندگی
۷۵	ارتباط انگیزه پیشرفت با شیوه‌های فرزند پروری
۷۶	ارتباط انگیزه پیشرفت و جنسیت
۷۶	ارتباط انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی
۷۷	ارتباط انگیزه پیشرفت با یادگیری و عملکرد
۷۷	ارتباط انگیزه پیشرفت با رشته تحصیلی
۷۷	ارتباط انگیزه پیشرفت با فرهنگ جامعه
۷۸	ارتباط بین انگیزه پیشرفت و مانع کنترل درونی یا بیرونی
۷۸	ارتباط انگیزه پیشرفت و سن

فصل هفتم

۸۰	انگیزه پیشرفت و فرایند اجتماعی شدن
۸۰	زمینه اجتماعی انگیزه پیشرفت
۸۱	انگیزه پیشرفت و ویژگی‌های شخصیتی همبسته با آن
۸۱	احساس مسئولیت در مقابل عملکرد (انجام کار به نحو احسن)
۸۱	تمایل به دریافت بازخوردهای واقعی
۸۲	بالا بودن سطح آرزوها
۸۲	رفتار ریسک کردن
۸۲	تنش تکالیف
۸۳	آینده‌نگری
۸۴	سنجش انگیزه پیشرفت

۸۴	آزمون اندریافت موضوع
۸۵	آزمون تارتن
۸۵	روش نگاره‌ای
۸۵	پرسشنامه‌های مداد و کاغذی و خودگزارشی
۸۶	روش‌های آموزش انگیزه پیشرفت

فصل هشتم

۸۹	تحقیقات داخلی درباره انگیزه پیشرفت
۹۴	تحقیقات خارجی درباره انگیزه پیشرفت
۱۰۰	تحقیقات حلی درباره تیپ‌های شخصیتی
۱۰۲	تحقیقات خارجی درباره تیپ‌های شخصیتی

فصل نهم

۱۰۵	نقد و بررسی پیشینه‌ها
۱۰۶	طبقه‌بندی پیشینه‌های سیزده پیشرفت بر اساس موضوع در داخل و خارج ایران
۱۱۳	طبقه‌بندی پیشینه‌های تیپ‌های شخصیتی بر اساس موضوع در داخل و خارج ایران

۱۱۶	منابع
-----	-------

۱۱۶	منابع و مأخذ
۱۱۶	منابع فارسی
۱۳۴	منابع غیر فارسی

پیدایی روان‌شناسی به عنوان بررسی علمی رفتار انسان، سرآغاز روش منظمی برای شخصیت است. شخصیت^۱ را شاید بتوان اساسی‌ترین موضوع علم روان‌شناسی دانست، زیرا محور اساسی بحث در زمینه‌هایی مانند یادگیری، انگیزه، ادراک، تفکر^۲، عواطف و احساسات، هوش و مواردی از این قبیل است. به عبارتی موارد فوق‌الذکر اجزاء تشکیل‌دهنده شخصیت به حساب می‌آیند.

آموزش و پرورش مهم‌ترین رکن توسعه همه جانبه کشور محسوب می‌شود و معلمان و مربیان به عنوان مهم‌ترین کارگزاران این نهاد در همه دوران‌ها و در تمامی جوامع پیشتاز در فرآیند توسعه پایدار به شمار می‌آیند.

در تاریخ آموزش و پرورش به ترتیب مواد درسی، روش آموزش و پرورش و کودک توجه مربیان را به خود جلب کرده است. اما تا سالهای اخیر مطالعه شخصیت معلم بندرت مطمح نظر محققان تربیتی و روان‌شناسی واقع شده است. در نوشته‌های محققان تربیتی و روان‌شناسی عصر حاضر مانند کرشن اشتاینر^۳، فیشر^۴، کازل مان^۵ و اخیراً مک کی جی^۶ در آمریکا (میشیگان) مالبیق و فراوانی راجع به شخصیت معلم و صفات معلم مشاهده می‌کنیم.

اساسی‌ترین عامل برای ایجاد موقعیت مطلوب در تحقق هدف‌های آموزشی، معلم است. معلم شخصی است که می‌تواند با شناختن سطح، ویژگی‌های زیستی، شناختی، عاطفی، روانی و اجتماعی، مؤثرترین و کارآمدترین روش‌های تربیتی را در شکوفا کردن استعدادها و رشد شخصیتی دانش‌آموزان اتخاذ کند. به طور کلی باید دانست که معلمان با وجود برنامه‌های ثابت و روش‌های مقرر تربیتی، در صحنه عمل در برابر از طریق‌ها و دستورهای آموزش و پرورش پیروی نمی‌کنند. بلکه هر یک از آنها مطابق با ویژگی ساختار روانی و مقتضیات شخصیتی خود، در جریان کار آموزش و پرورش به دخل و تصرف می‌پردازند. از این رو همان قدر که رعایت نظریه‌های تربیتی اهمیت دارد، توجه به روان‌شناسی معلم و ویژگیه شخصیت او مهم و مؤثر است.

۱- Personality

۲- Thinking

۳- Kerschen Steiner

۴- Fischer

۵- Kazel Man

۶- Mackeachie

در فرایند تدریس، تنها تجارب و دیدگاه‌های علمی معلم نیست که مؤثر واقع می‌شود، بلکه کل شخصیت اوست که در ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول و انگیزه دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد.

امروزه عدم وجود علاقه و انگیزش دانش‌آموزان و دانشجویان یکی از معضلاتی است که دست‌اندرکاران مسائل آموزشی در تعلیم و تربیت با آن مواجهند. با توجه به نقش حیاتی انگیزه پیشرفت در فرایند یادگیری و پیشرفت دانش‌آموزان لازم است تا حد امکان شرایط بهینه اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی، و روانی جهت افزایش آن، تقلیل عوامل کاهنده و هدایت صحیح آن فراهم گردد تا بتوان جامعه‌ای پویا و شاد را پرورش داده و از قابلیت‌ها و استعداد‌های افراد به نحو شایسته و در خدمت هدف‌های جامعه مسئولیت‌پذیر و مدنی بهره جست.

از طرفی باید دانست که تا قبل از ورود به مدرسه، خانواده‌ها مسئول ضعف انگیزشی دانش‌آموزان به حساب می‌آیند. اما بعد از آن که کودک قدم به دنیای مدرسه گذاشت این ضعف انگیزشی، به وضعیت تحصیلی دانش‌آموز آمیختگی و همبستگی مستقیم نشان می‌دهد و مسئولیت تفریط بر دوش آموزگار می‌افتد.

مطالعه‌های انجام شده درباره انگیزه پیشرفت^۲ متین این نکته‌اند که وقتی نیاز به پیشرفت در دانش‌آموزان بیشتر است، عملکرد آنها بهتر می‌شود.

بعد از تمام مسائلی که انگیزش را نیازمندی‌های اساسی فرد، نیازهای اجتماعی، شرایط محیط و فرهنگ، روابط عاطفی و مناسبات اجتماعی می‌داند، برای افزایش انگیزش معلمان و دانش‌آموزان چه راهکارهایی وجود دارد. یکی از مسائلی که تاکنون مورد غفلت قرار گرفته است، رابطه بین تیپ شخصیتی و انگیزه معلم و انگیزه دانش‌آموزان است. معلم با انگیزه و دارای خصوصیات اخلاقی خوب، دانش‌آموز را با انگیزه می‌کند. آرامی است که معلمان با تنوع‌بخشی به فعالیت‌های آموزشی و بر اساس خود ارزشیابی، شخصیت رفتاری خود را مورد نقد و بررسی قرار داده و با تغییر به موقع ویژگی‌های نامناسب اخلاقی از ایجاد بی‌علاقگی و بی‌انگیزگی در کلاس جلوگیری کنند.

برای معلم انگیزش دانش‌آموز به این سبب که هم در حکم هدف و هم به منزله وسیله پیشرفت‌های بعدی در سایر زمینه‌های تربیتی است اهمیت زیادی دارد. معلمان می‌توانند از منابع و راه‌هایی که انگیزش از طریق آنها افزایش می‌یابد استفاده کنند.

بر شمردن ویژگی‌های معلم کار چندان آسانی نیست. اما می‌توان با استفاده از آزمون‌های مختلف شخصیتی، نوع و تیپ شخصیتی و خصوصیات شخصیتی آنها را تعیین کرد و کم و بیش به مشترکاتی که معلمان در تیپ‌های شخصیتی مشابه دارند اشاره کرد. از طرفی توجه روز افزون به نقش با اهمیت معلم در ایجاد انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، زمینه‌ساز انجام تحقیقات زیادی شده است.

یکی از ارکان اساسی آموزش و پرورش معلم است. به طوری که شکست و پیروزی نظام تعلیم و تربیت هر کشوری به معلم و توانایی‌های رفتاری و اخلاقی او وابسته است. به عبارتی هر ملتی که معلمان شایسته و با تجربه داشته باشد از تعلیم و تربیت پیشرفته‌ای برخوردار است. اینکه معلم چه ویژگی‌هایی دارد و از چه صفاتی برخوردار است، مورد بحث است. دربارهٔ ویژگی‌های علمی، اخلاقی و رفتاری معلم، مطالعات زیادی صورت گرفته که بیشتر جنبه نظری دارد تا عملی.

معلم باید از ویژگی‌های شخصیتی مطلوبی برخوردار باشد؛ زیرا شخصیت وی و علاقه و ایمانش از عوامل بسیار مهم و مؤثر در فرایند آموزش است. معلم خوب در درجهٔ اول باید انسان خوبی باشد. در برخورداری از شخصیت برجسته، آگاهی و شناخت معلم از اصول و روش‌های تعلیم و تربیت و شیوه‌های ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان عامل مهم دیگری است که می‌تواند او را در کار خود موفق سازد.

تقی‌پور ظهیر، معتقد است که معلم خوب از ویژگی‌های برخوردار است: ویژگی‌های شخصی (برخوردار از سلامت جسمی و روانی، پایبندی به ارزشها و اصول انسانی و اجتماعی، برخوردار از استعدادها و قوای ذهنی نسبتاً خوب)، ویژگی‌های حرفه‌ای و فنی (معلومات عمومی، معلومات فنی حرفه‌ای، مهارت در برقراری رابطه مناسب با شخصی).

متأسفانه یکی از مشکلات شایع نظام آموزشی در بسیاری از کشورها پایین بودن سطح انگیزهٔ تحصیلی در بین یادگیرندگان می‌باشد که سالانه ریاندهٔ علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی را متوجه دولت‌ها و خانواده‌ها می‌کند و نظام آموزشی را با افت تحصیلی مواجه می‌سازد.

انگیزش از پر اهمیت‌ترین پیش‌نیازهای آموزش و یادگیری است. انگیزش از متغیرهای عمده‌ای است که بر فرایند آموزش، بازدهٔ یادگیری و عملکرد دانش‌آموز کارساز می‌افتد. از زمانی که روان‌شناسی تجربی با جدایی از فلسفه و بر مبنای تجربیات علمی، توجه خود را به جراثیم و علت‌یابی رفتارها معطوف ساخته است.

رفتار و انگیزهٔ پیشرفت دانش‌آموزان تحت عوامل مختلفی از جمله تأثیر ویژگی‌های شخصیتی معلمان قرار می‌گیرد. شناخت تفاوت‌های فردی، استعدادها، عوامل انگیزش در

کلاس، معلمان را در پیوند بیشتر با دانش‌آموزان یاری داده و از ضروریات جهت ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان می‌باشد. در واقع انگیزش متغیری فرضی است که روان‌شناسان تربیتی بود و نبود و درجات آن را در دانش‌آموزان از راه مشاهده رفتار در محیط‌های آموزشی یا نمرات درسی اخذ شده استنباط می‌کنند.

معلمان نقش عمده‌ای در شکل‌گیری و تغییر شخصیت تحصیلی و همچنین افزایش یا کاهش انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان دارند. از آنجا که دانش‌آموزان سرمایه‌های ملی در آینده هستند پس باید در برنامه‌های تربیتی به این امر مهم توجه شود که برای شکوفایی جامعه، نقش معلمان به عنوان یک الگوی مهم اخلاقی و رفتاری در انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اهمیت بسزایی دارد و به طور کلی بین انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان با ویژگی‌های شخصی معلمان رابطه‌ای نزدیک وجود دارد. از طرف دیگر، بین انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان با صفات نامطلوب همچون خودنمایی، پرخاشگری، برتری‌طلبی و احساس زبونی رابطه معنی‌داری وجود دارد. چنان که هر چه این صفات در معلمان بیشتر نشان داده شود به همان نسبت این ویژگی‌ها تأثیر منفی بر روی ایجاد یا عدم ایجاد انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان می‌گذارد. آن‌ها ادات که شخصیت معلم به عنوان فردی که سهم بسزایی در تعلیم و تربیت دارد، می‌تواند بر ایجاد انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان مؤثر واقع شود. چون این معلمان هستند که به عنوان یک الگوی اساسی بسیار مهم در منش و خوی دانش‌آموزان تأثیرگذار هستند، و با شخصیت خود می‌توانند در ایجاد انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان تأثیر مطلوب و یا تأثیر نامطلوب و منفی داشته باشند.

امروزه که موفقیت دانش‌آموزان تا حدود زیادی به اثربخشی تدریس و نوع رفتار و شخصیت معلمان بستگی دارد، وجوب دقت مدارس و مدیران منتخب معلمانی که قادر باشند با اتخاذ روش‌های تدریس بایسته و رفتار و عملکرد مناسب، زمینه را برای تجلی و بروز استعدادها و خلاقیت‌های همه دانش‌آموزان هموار سازد بیشتر احساس می‌شود.

با توجه به این که شخصیت معلمان از عوامل تأثیرگذار بر انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان می‌باشد، حال باید دید آیا عوامل درونی شخصیت معلمان از قبیل عوامل، احساسات، تفکر، یادگیری و هوش با میزان انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان ارتباطی دارد یا خیر.

بررسی هدف‌های آموزش و پرورش در سطح جهان و ایران نشانگر آن است که برای مقابله با مسائل فردی و اجتماعی پیچیده نیاز به افرادی داریم که با اتکاء به نیروی اراده و تعقل خود بیندیشند و از شخصیت برجسته‌ای برخوردار باشند و برای دستیابی به این هدف داشتن افرادی که شخصیت متعادلی داشته باشند از اهمیت خاصی برخوردار است.